

บทที่ 5

การศึกษากับการพัฒนา

5.1 การศึกษาและทรัพยากรมนุษย์

หลักสำคัญในการพัฒนาความรู้ความสามารถของมนุษย์ ก็คือ การศึกษา ประเทศกำลังพัฒนาลงทุนในเรื่องของการศึกษาอย่างมาก (ประมาณ 30 % ของงบประมาณแผ่นดิน) แต่โดยเฉลี่ยแล้วประชากรในประเทศก็ยังได้รับการศึกษาไม่ทั่วถึง ผลที่ตามมาจากการลงทุนทางการศึกษาของประเทศกำลังพัฒนา คือ ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนกว้างขึ้น เกิดการว่างงาน และการทำงานต่ำกว่าระดับ สาเหตุของความล้มเหลวของการลงทุนในการศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาคือระบบการศึกษาส่วนใหญ่เน้นไปที่การเตรียมตัวเพื่อจะไปทำงานรับจ้างในภาคทันสมัยซึ่งอยู่ในเมือง โดยส่วนใหญ่จะต้องเรียนสูงๆ จึงจะสามารถหางานที่ดี และได้รับผลตอบแทนที่ดี มิได้สอนเพื่อเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพหรือประยุกต์ใช้กับท้องถิ่นที่ตนเองอยู่ได้ ดังนั้นระบบการศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาจึงเป็นตัวอย่างการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าการกระตุ้นเศรษฐกิจ

5.2 การศึกษาของประเทศกำลังพัฒนา

5.2.1 รายจ่ายของรัฐบาลในเรื่องการศึกษา

งบประมาณรายจ่ายเพื่อการศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ร้อยละ 15 ถึงร้อยละ 30 ของรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาล แต่อย่างไรก็ดีเมื่อเฉลี่ยต่อหัวแล้ว ประมาณ 229 เหรียญสหรัฐฯ ขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเฉลี่ยต่อหัวประมาณ 468 เหรียญสหรัฐฯ

5.2.2 อัตราการอ่านออกเขียนได้

อัตราการไม่รู้หนังสือของวัยผู้ใหญ่ลดลง แต่ผลการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรทำให้จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือเพิ่มขึ้น อัตราผู้ไม่รู้หนังสือพบมากที่สุดแถบเอเชียใต้ ประมาณร้อยละ 50

5.2.3 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการศึกษา

ต้นทุนของการศึกษาเมื่อเฉลี่ยต่อหัวของนักเรียน เมื่อเปรียบเทียบในแต่ละระดับแล้ว มีค่าไม่เท่ากัน รัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาลงทุนทางการศึกษาในระดับสูงมากเกิน ไป อาจกล่าวได้ว่าค่าใช้จ่ายของคนที่เรียนหนังสือในระดับอุดมศึกษาของประเทศกำลังพัฒนา 1 คน ระยะ

เวลา 1 ปี เท่ากับค่าใช้จ่ายของคนที่เรียนในระดับประถมศึกษา 88 คน ระยะเวลา 1 ปี นอกจากนี้ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ คนที่จะศึกษาสูงขึ้น ไปถึงระดับอุดมศึกษามีประมาณร้อยละ 6 แต่รัฐบาลใช้จ่ายไปประมาณร้อยละ 40 ของงบประมาณการศึกษา ซึ่งถ้านำเงินงบประมาณมาขยายการศึกษาในระดับประถมศึกษาแล้วจะมีประสิทธิภาพมากกว่า

ตารางที่ 5.1 อัตราส่วนของต้นทุนทางการศึกษาในแต่ละระดับ

กลุ่มประเทศ	อัตราส่วนต้นทุน	
	ระดับมัธยมศึกษาต่อประถมศึกษา	ระดับอุดมศึกษาต่อประถมศึกษา
ประเทศพัฒนา (สหรัฐอเมริกา, อังกฤษ, นิวซีแลนด์)	6.6	17.6
ประเทศกำลังพัฒนา (มาเลเซีย, กานา, เกาหลีใต้, เคนยา, อุกันดา, ไนจีเรีย, อินเดีย)	11.9	87.9

ที่มา: George Psacharopoulos, *The Return to Education : An International Comparison* (Amsterdam : Elsevier, 1972), tab.8.2. Reprinted with Permission.

5.3 การศึกษาของผู้หญิง

ในประเทศกำลังพัฒนา ผู้หญิงจะได้รับการศึกษาน้อยกว่าผู้ชาย โดยเฉลี่ยจำนวนปีที่ศึกษาเล่าเรียนน้อยกว่าผู้ชายประมาณร้อยละ 45 และเมื่อเปรียบเทียบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ผู้หญิงจะได้รับการศึกษาน้อยกว่าผู้ชาย ประมาณร้อยละ 9 28 และ 49 ตามลำดับ ประเทศกำลังพัฒนาจึงควรจะขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้ผลิตภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ยังทำให้รู้จักปรับปรุงคุณภาพชีวิตทำให้พฤติกรรมมีบุตรเปลี่ยนไป ทำให้อัตราการเกิดลดลง และช่วยขจัดปัญหาความยากจน

5.4 การศึกษากับการจ้างงาน

5.4.1 อุปสงค์และอุปทานของการศึกษา

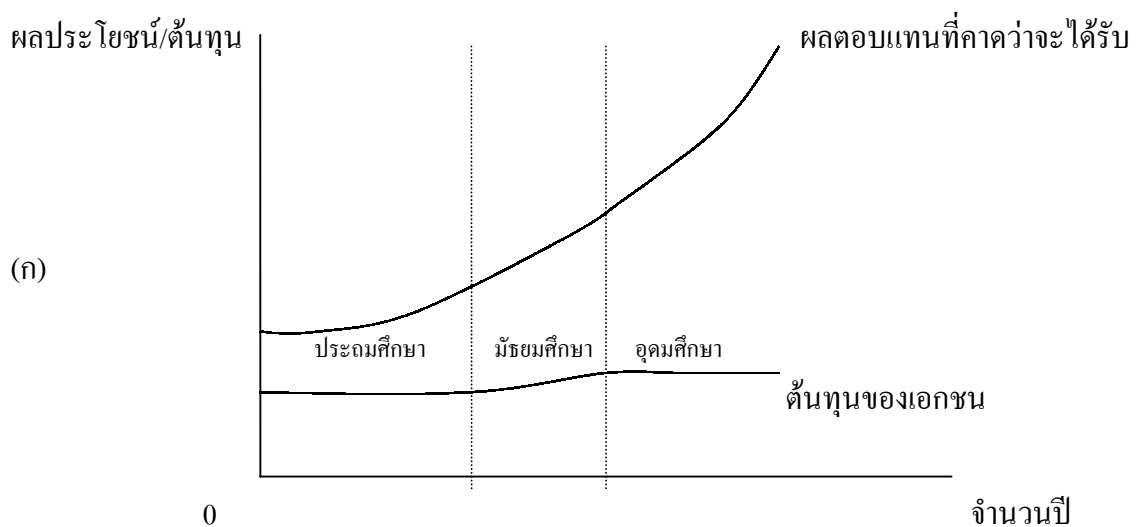
อุปทานของการศึกษา คือ จำนวนสถาบันการศึกษา ซึ่งในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ถูกกำหนดให้คงที่โดยนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นอุปสงค์จึงมีบทบาทในการกำหนดการศึกษา

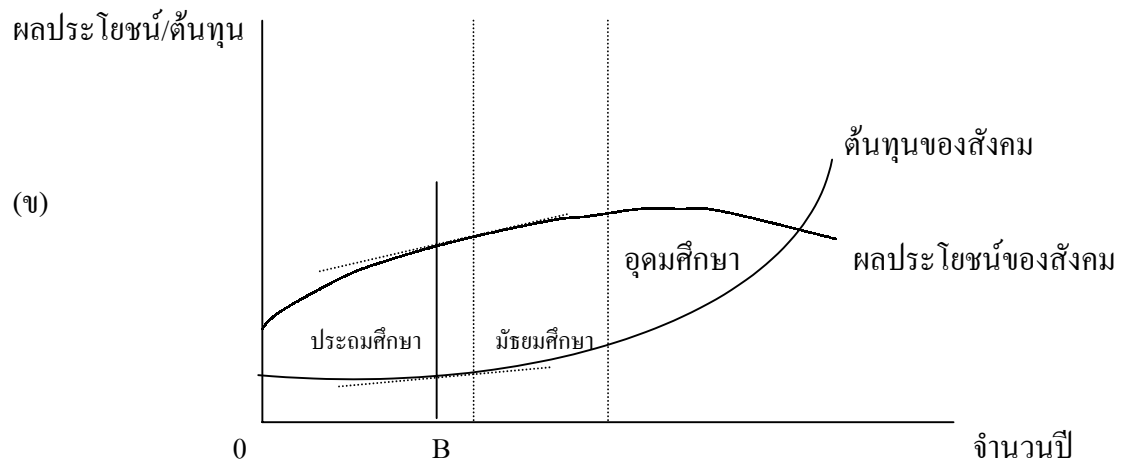
ปัจจัยที่กำหนดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ตัวแปร คือ

- 1) ความแตกต่างของค่าจ้างและรายได้ ซึ่งถ้ารายได้จากการทำงานในเมืองกับชนบทแตกต่างกันมาก อุปสงค์ของการศึกษาจะสูงขึ้น
- 2) โอกาสของการหางานทำได้ในเมือง ทั้งนี้ถ้าเกิดการว่างงานในเมืองอุปสงค์ของการศึกษาในระดับสูงจะลดลง
- 3) ต้นทุนโดยตรงของการศึกษา โดยอุปสงค์ของการศึกษามีความสัมพันธ์ตรงข้ามกับค่าใช้จ่ายดังกล่าว
- 4) ค่าใช้จ่ายทางอ้อมหรือค่าเสียโอกาสของการศึกษา คือ เมื่อเด็กโตขึ้นสามารถหารายได้หรือทำงานหาเงินให้กับครอบครัวได้ เมื่อเขาไปเรียนหนังสือรายได้ส่วนนี้จะหายไป ดังนั้นถ้าค่าใช้จ่ายโดยอ้อมมีค่าสูง อุปสงค์ที่มีต่อการศึกษาก็จะลดลง

5.4.2 ต้นทุนและผลประโยชน์ด้านการศึกษาของเอกชนและสังคม

ประเทศกำลังพัฒนามีต้นทุนการศึกษาในแง่สังคมสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ขณะที่ต้นทุนของเอกชนเพิ่มขึ้นช้ากว่าหรืออาจลดลงด้วย ช่องว่างระหว่างต้นทุนของสังคมกับเอกชนกว้างขึ้นตามระดับการศึกษา เป็นการกระตุ้นให้มีความต้องการศึกษาในระดับสูงมากกว่าการศึกษาในระดับต่ำ และเนื่องจากบุคคลยังมีการศึกษาในระดับสูงมากขึ้นยิ่งได้เปรียบในด้านผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ต้องเร่งจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับสูงเพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรของประเทศจึงถูกจัดสรรไปอย่างไม่ถูกต้องหรือมากเกินไปสำหรับการศึกษาในระดับสูง เป็นการเพิ่มต้นทุนให้กับสังคม

รูปที่ 5.1 ต้นทุนและผลประโยชน์ของการศึกษาในแง่ของเอกชนและของสังคม

จากรูป 5.1 ก. เป็นการคาดคะเนผลตอบแทนของเอกชนจากการศึกษา และต้นทุนที่เป็นจริง ยิ่งระยะเวลาการศึกษามากขึ้น ผลตอบแทนที่เอกชนคาดว่าจะได้รับเพิ่มสูงขึ้นเร็วกว่าต้นทุน

รูป 5.1 ข. แสดงให้เห็นถึงต้นทุนและผลประโยชน์ของสังคมที่ได้รับจากการศึกษา ผลประโยชน์ของสังคมจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะแรก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษาระดับต้น ทำให้คนมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น ชาวชนบทเมื่อรู้หนังสือก็สามารถนำมาใช้ปรับปรุงการงานอาชีพของตนให้ดีขึ้นได้ การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นผลประโยชน์ของสังคมเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นช้า ๆ ในทางตรงกันข้ามต้นทุนของสังคมเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ ในการศึกษาระดับต้น และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปของประเทศกำลังพัฒนาได้รับการอุดหนุนอย่างมาก การศึกษาในระดับที่เหมาะสมในแง่ของสังคม เพื่อให้ผลตอบแทนสุทธิของสังคมสูงสุด ประชาชนควรได้รับการศึกษาอย่างน้อย B ปี หลังจากปีที่ B ต้นทุนเพิ่มของสังคมจะมากกว่าผลประโยชน์เพิ่มของสังคม ดังนั้นการลงทุนทางการศึกษาเพิ่มขึ้น ผลตอบแทนสุทธิของสังคมจะลดลง การลงทุนที่เหมาะสมคือควรที่จะปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาในระดับประถมศึกษาจะทำให้ผลตอบแทนของสังคมขยับสูงขึ้น

จากที่กล่าวมาแล้วจึงเกิดความขัดแย้งกันระหว่างจำนวนปีการศึกษาที่เหมาะสมในแง่ของเอกชนและของสังคม เพราะผลประโยชน์ในแง่เอกชนมากกว่าผลประโยชน์ในแง่ของสังคมทำให้อุปสงค์ของการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าระดับที่เหมาะสมของสังคม ดังนั้นรัฐบาลจึง

ต้องให้เงินอุดหนุนตลอดในเรื่องของการขยายการศึกษา ผลที่ตามมาคือการว่างงานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากงานในภาคทันสมัยเริ่มหายาก ดังนั้นการขยายการศึกษาออกไปมาก ๆ เพื่อสนองความต้องการของเอกชนทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศถูกจัดสรรไปอย่างไม่ถูกต้อง

5.5 การศึกษา สังคม และการพัฒนา

5.5.1 การศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจ

การศึกษาทำให้ประเทศนั้นมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ ความชำนาญ มีทัศนคติใหม่ ๆ มีความทันสมัยขึ้น และเป็นการเพิ่มโอกาสจ้างงานและการหารายได้

5.5.2 การศึกษา ความไม่เสมอภาค และความยากจน

การศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาทำให้ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงหรือปานกลาง เด็กที่มาจากครอบครัวยากจนไม่มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับสูง เนื่องจากมีต้นทุนค่าเสียโอกาสสูง คือไม่สามารถช่วงทำงานหารายได้ให้ครอบครัว และต้องเสียค่าจ้างแรงงานมาช่วยงานทดแทน นอกจากนี้การคัดเลือกเข้าศึกษาต่อก็มักจะดูที่ฐานะของครอบครัว ส่วนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย รัฐบาลให้เงินอุดหนุนมาก บุคคลที่จะเข้ามาศึกษาต่อระดับนี้ส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวที่มีฐานะ จึงอาจกล่าวได้ว่าระบบการศึกษาของประเทศกำลังพัฒนามักก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน

5.2.3 การศึกษา การเคลื่อนย้ายแรงงานในประเทศและสมองไหล

การศึกษามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง ผู้ที่จบการศึกษาสูงในชนบทก็จะเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองมากขึ้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้มีการศึกษาต่ำว่างงานในเมือง เกิดปัญหาการว่างงานในเมืองมากขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศของผู้มีการศึกษาสูงจากประเทศยากจนไปทำงานในประเทศที่ร่ำรวย เรียกว่า สมองไหล โดยได้รับการศึกษาจากประเทศกำลังพัฒนาและเคลื่อนย้ายไปสู่ประเทศพัฒนาแล้ว เนื่องจากรายได้ในประเทศกำลังพัฒนาต่ำกว่า นอกจากนี้ผู้ที่จบการศึกษาสูงจากต่างประเทศก็อาจทำงานอยู่ต่างประเทศไม่กลับประเทศเมืองแม่ เนื่องจากความรู้ที่เรียนมาไม่เหมาะสมกับประเทศกำลังพัฒนา

5.2.4 การศึกษากับการพัฒนาชนบท

ระบบการศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาไม่เหมาะกับการพัฒนาชนบท มักลอกเลียนแบบมาจากระบบของต่างประเทศ เน้นการเรียนการสอนเพื่อเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งเหมาะกับคนที่อยู่ในเมือง โดยการศึกษาของเด็กในชนบทควรเพิ่มการศึกษานอกระบบที่เหมาะสมกับสถานะแวดล้อมเข้าไปด้วย เพื่อบุคคลเหล่านั้นจะได้ทำประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรดีขึ้น

Philip H. Coombs and Manzoor Ahmed แบ่งการศึกษานอกระบบออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- 1) การศึกษาเบื้องต้น เพื่อให้อ่านออกเขียนได้
 - 2) การศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพของครอบครัว เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต
 - 3) การศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพของชุมชน เพื่อให้มีความเข้าใจในเรื่องของท้องถิ่น สถาบันในท้องถิ่น รัฐบาล และความร่วมมือของชุมชน
 - 4) การศึกษาด้านอาชีพ เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะในอาชีพต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อเป็นประโยชน์ในการครองชีพ
-